

DOI: 10.34015/2523-4552.2025.3.07
УДК 349.2

Федорченко В. В.,
аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ
ORCID: 0009-0001-1967-1934

СУТНІСТЬ КАДРОВОГО СКЛАДУ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ НА НЬОГО ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Визначено, що кадри правоохоронних органів – це сукупність спеціально уповноважених службовців, які володіють необхідною професійною компетенцією, знаннями, навичками необхідними для ефективної та якісної реалізації покладених на правоохоронний орган завдань та функцій, а також пов'язаними зі специфікою трудової діяльності правами, обов'язками та гарантіями праці.

Доведено, що в умовах дії правового режиму воєнного стану суттєво змінено концепцію поточної діяльності правоохоронних органів: по-перше, правоохоронні органи діють в умовах підвищеного навантаження, яке зумовлено наявністю ризиків державному суверенітету та конституційному ладу, гострої соціальної нестабільності і, подекуди, суспільної паніки, а також негативних явищ військового характеру; по-друге, на правоохоронні органи покладається обов'язок суміщення свої цільової діяльності із виконання заходів правового режиму воєнного стану із іншими органами державної влади, місцевим самоврядуванням та військовим командуванням; по-третє, правоохоронні органи активно залучаються до проведення заходів мобілізації.

Ключові слова: : правоохоронні органи, кадри правоохоронних органів, кадри підприємств, кадровий склад, воєнний стан, дія правового режиму воєнного стану.

Постановка проблеми. Основним рушійним елементом діяльності правоохоронних органів є люди – кадри даних відомств. Саме вони, виконуючи покладені на них законодавством владні повноваження, забезпечують ефективну реалізацію завдань та функцій відомств з якими пов'язані службово-трудовими відносинами. Тому від якості, обізнаності, цілеспрямованості кадрового складу напряду залежить законність

та стабільність функціонування правоохоронних органів. Однак, події останніх років суттєво вплинули на працівників зазначених органів, передусім, в соціально-психологічному, а також багатьох інших планах, що за великим рахунком обумовлено введенням та дією на території держави правового режиму воєнного стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Кадри правоохоронних органів в цілому, а також окремих їх

різновидів аналізувались в багатьох наукових працях. Наприклад, даній темі приділили свої роботи В. С. Венедіктов, К. Л. Бугайчук, Д. В. Глушкова, М. І. Іншин, О. О. Леміш, Н. П. Матюхіна, І. Є. Руколайніна, Р. М. Савчук та інші. При тому праці науковців, як правило, присвячуються визначенню змісту кадрового складу правоохоронних органів, а також встановленню особливостей кадрової політики. Проте, в наукових дослідженнях представлених, а також інших вчених проблема впливу дії правового режиму воєнного стану на кадровий склад правоохоронного сектору не отримала належного опрацювання.

Постановка завдання. Мета наукового дослідження: встановити сутність кадрового складу правоохоронних органів, а також з'ясувати яким чином на нього впливає правовий режим воєнного стану в країні. Завдання статті: опрацювати етимологічну основу категорії «кадри»; виділити дефініцію поняття «кадри правоохоронних органів»; проаналізувати специфіку правового режиму воєнного стану і визначити, яким саме чином він впливає на кадровий склад правоохоронних відомств.

Наукова новизна дослідження. Новизна наукової статті обумовлена тим, що вона є однією із перших спроб на підставі аналізу юридичної літератури, а також вітчизняного законодавства узагальнити особливості впливу правового режиму воєнного стану на кадри правоохоронних органів України.

Виклад основного матеріалу. Почнемо із визначення змісту поняття «кадри», яке не обмежено сферою публічної служби. Одне з найбільш повних та системних опрацювань

вказаного терміну представлено в дисертаційній роботі С. В. Петкова. Автор встановив, що слово «кадри» походить від французького «cadre», що у перекладі означає «рама», «рамка». До французької мови воно потрапило з латинської, де означало буквально «чотирикутник». Саме в такій формі вивіщувався в минулому для широкого загалу офіційний список працівників державних установ. Виходячи з такої форми, ці списки і почали називати персоналом, а пізніше і тих службовців, які опинилися в цих списках. Так поступово відбулася зміна значення слова з «рамки» на «документ», а з документа – на його зміст. У першій половині XIX століття термін «кадри» почав застосовуватись для визначення постійного складу військових підрозділів, що сприяло появі таких понять, як «кадрова армія», «кадровий військовий». «Кадри – основний склад працівників якої-небудь організації, підприємства, установи тощо, постійний склад військових частин, що не демобілізуються в мирний час; відділ кадрів – відділ підприємства, установи тощо, який займається прийманням на роботу, звільнення і таке інше робітників і службовців», – пише автор [1, с. 803; 2, с. 165].

В. В. Близнюк та Л. І. Михайлова охарактеризували кадри, як основний (штатний) склад кваліфікованих працівників підприємства, які пройшли професійну підготовку та мають спеціальну освіту [3, с. 20; 4, с. 78]. За визначенням А. В. Перепелиці кадри – це категорія управлінської теорії; державно-правовий і соціальний стан працівників; це – соціальне явище. В широкому розумінні поняття розглядається автором як постійний, підготований склад працівників

у різних сферах життєдіяльності, які забезпечують виконання покладених на них функцій. У вузькому значенні, вважає автор, «кадри» – це керівні працівники, працівники апарату управління [5, с. 38]. В тлумаченні В. Г. Никифоренко кадри – це штатні (постійні) кваліфіковані працівники, що пройшли попередню професійну підготовку, володіють трудовими навичками, досвідом роботи, спеціальними знаннями у вибраній сфері діяльності та знаходяться у трудових відносинах із керівництвом організації [6, с. 20]. На думку О. М. Бандурки кадри, або персонал – це основний штатний склад працівників організації, які виконують різні організаційно-технологічні та виробничо-господарські функції. Кадри (персонал) характеризуються перш за все чисельністю, яка зумовлена характером, масштабами, складністю, трудомісткістю виробничих процесів, рівнем їх механізації, автоматизації, комп'ютеризації. Ці та інші фактори обумовлюють нормативну чисельність працівників, яку на практиці майже ніколи не вдається забезпечити, тому кадровий потенціал більш об'єктивно характеризується списочною чисельністю, тобто переліком тих працівників, які офіційно працюють в організації на даний момент [7, с. 185]. В свою чергу, Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко обстоюють думку, відповідно до якої, поняття «кадри» доцільно розглядати одночасно як політичну і соціально-економічну категорію, яка включає постійний (штатний) склад працівників різних сфер суспільного виробництва, що знаходяться в постійних трудових відносинах із державними та недержавними підприємствами, організа-

ціями, установами, громадськими об'єднаннями. Це кваліфіковані працівники, які мають відповідну професійну підготовку, спеціальні знання, трудові навички або досвід роботи у вибраній сфері трудової діяльності та забезпечують досягнення цілей організації, в якій вони працюють. Кадри можуть бути включені як у виробничу сферу, так і в систему управління, роботу громадських організацій, наукових, військових, культурних, медичних інших установ [8, с. 305; 9, с. 711-712].

В аспекті діяльності органів державної влади наведену категорію визначають С. Х. Барегамян та К. В. Брлджи. На думку авторів кадри (кадровий, особовий склад) – це остання ланка публічного управлінського механізму, через яку реалізується виконавча влада, втілюються в життя державні вимоги та управлінські рішення, і від того, як кадровий склад розуміє і виконує свою роботу, наскільки чітко і правильно діє, залежить ефективність функціонування органу управління і всієї системи виконавчої влади [10, с. 11]. Ґрунтуючись на різних наукових підходах А. А. Пилипенко виділила в своїй дисертації розуміння категорії «кадри митної служби України» та побудувала наступну дефініцію: постійний (штатний) склад митних органів, спеціалізованих митних установ та організацій, які володіють спеціальними знаннями, мають певну професійну підготовку, трудові навички і виконують на платній основі службові обов'язки в якості основної професії або спеціальності [11, с. 27]. Під кадрами Державної кримінально-виконавчої служби України С. В. Зливко пропонує розуміти всю сукупність штатного складу осіб, які

виконують службово-трудоу функції в її органах і установах на професійній основі і які одержують за це грошову винагороду, наділені в межах своєї компетенції правом ухвалювати рішення у сфері оперативно-службової і виробничо-господарської діяльності і нести відповідальність за їхнє належне (якісне) виконання [12, с. 149]. Існують й інші підходи до розуміння поняття кадри [14, с. 609].

Узагальнення вищенаведених наукових позицій дає підстави стверджувати, що кадри правоохоронних органів – це сукупність спеціально уповноважених службовців, які володіють необхідною професійною компетенцією, знаннями, навичками необхідними для ефективної та якісної реалізації покладених на правоохоронний орган завдань та функцій, а також, пов'язаними зі специфікою трудової діяльності, правами, обов'язками та гарантіями праці.

Далі варто звернутись до сутності правового режиму воєнного стану, щоб зрозуміти яким саме чином він трансформує діяльність правоохоронних органів фактом своєї дії. Даному питанню присвячено Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 21.05.2015 №389-VIII в якому вказано, що воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення

національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [14].

Під час дії воєнного стану, за рішенням Ради національної безпеки і оборони України, введеним у дію в установленому порядку указом Президента України, утворені відповідно до законів України військові формування залучаються разом із правоохоронними органами до вирішення завдань, пов'язаних із запровадженням і здійсненням заходів правового режиму, згідно з їх призначенням та специфікою діяльності. До відповідних заходів воєнного стану відноситься: 1) встановлення охорони об'єктів критичної інфраструктури та об'єктів, що забезпечують життєдіяльність населення, і введення особливого режиму їх роботи; 2) запровадження трудової повинності для працездатних осіб, не залучених до роботи в оборонній сфері та захисту критичної інфраструктури і не заброньованих за підприємствами, установами та організаціями на період дії воєнного стану з метою виконання робіт, що мають оборонний характер; 3) використання потужностей та трудових ресурсів підприємств, установ і організацій усіх форм власності для потреб оборони; 4) примусове відчуження майна, що перебуває у приватній або комунальній власності, зокрема об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту, вилучення майна державних підприємств, державних господарських

об'єднань для потреб держави; 5) запровадження комендантської години (заборона перебування у певний період доби на вулицях та в інших громадських місцях без спеціально виданих перепусток і посвідчень), а також встановлення спеціального режиму світлового та інших видів маскуванню; 6) встановлення заборони або обмеження на вибір місця перебування чи місця проживання осіб на території, на якій діє воєнний стан; 7) регулювання роботи постачальників електронних комунікаційних мереж та/або послуг, поліграфічних підприємств, видавництв, телерадіоорганізацій, телерадіоцентрів та інших підприємств, установ, організацій і закладів культури та медіа, а також використання місцеві радіостанції, телевізійні центри та друкарні для військових потреб і проведення роз'яснювальної роботи серед військ і населення; забороняти роботу приймально-передавальних радіостанцій особистого і колективного користування та передачу інформації через комп'ютерні мережі і таке інше [14].

Крім того, в період дії правового режиму воєнного стану правоохоронні органи залучаються до проведення мобілізаційних заходів. Вони становлять зміст мобілізації, яка Законом України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» від 21.10.1993 № 3543-XII визначається, як комплекс заходів, здійснюваних з метою планомірного переведення національної економіки, діяльності органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій на функціонування в умовах особливого періоду, а Збройних Сил України, інших війсь-

кових формувань, сил цивільного захисту – на організацію і штати воєнного часу. Мобілізація може бути загальною або частковою та проводиться відкрито чи приховано. Загальна мобілізація проводиться одночасно на всій території України і стосується національної економіки, органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, Збройних Сил України, інших військових формувань, сил цивільного захисту, підприємств, установ і організацій. Часткова мобілізація може проводитися в окремих місцевостях держави, а також стосуватися певної частини національної економіки, Збройних Сил України, інших військових формувань, сил цивільного захисту, підприємств, установ і організацій [15].

Висновки. За підсумками проведеного в статті дослідження, можемо констатувати, що дія правового режиму воєнного стану, виходячи зі змісту та особливостей останнього, кардинально змінює концепцію поточної діяльності правоохоронних органів наступним чином: по-перше, правоохоронні органи діють в умовах підвищеного навантаження, яке зумовлено наявністю ризиків державному суверенітету та конституційному ладу, гострої соціальної нестабільності і, подекуди, суспільної паніки, а також негативних явищ військового характеру; по-друге, на правоохоронні органи покладається обов'язок суміщення свої цільової діяльності із виконанням заходів правового режиму воєнного стану із іншими органами державної влади, місцевим самоврядуванням та військовим командуванням; по-третє, правоохоронні органи активно залучаються до проведення заходів мобі-

лізації. Все перелічене суттєво впливає на психофізичний стан кадрового складу правоохоронних відомств, який працює на грані можливостей, а також за наявності підвищених ви-

мог та правил, адже саме дана система органів є ключовим «буфером» між звичайними громадянами та негативними викликами, які несе в собі воєнний стан.

Список використаних джерел

1. Словник іншомовних слів у трьох томах ТОМ 1. Уклад.: В. В. Яременко, О. М. Сліпущо, К. : Видавництво "АКОНІТ", 2001. 930 с.
2. Петков С. В. Менеджмент в органах внутрішніх справ (організаційно-правові основи) : дис... д.ю.н. : 12.00.07. Харків, 2005. 500 с.
3. Близнюк В. Людський капітал як фактор економічного зростання. В. Близнюк, Т. Власенко. *Україна: аспекти праці*. 2003. № 6. С. 20–24.
4. Михайлова Л. І. Економічні основи формування людського капіталу в АПК. Л. І. Михайлова. Суми : Вид-во "Довкілля", 2003. 326 с.
5. Перепелиця А. В. Адміністративно-правове регулювання підготовки персоналу для органів внутрішніх справ України : дис... канд. юрид. наук. : 12.00.07. Львів, 2009. 272 с.
6. Никифорова В. Г. Управління персоналом : навч. посіб.; 2-е вид., випр. та доп. Одеса : Атлант, 2013. 275 с.
7. Бандурка О. М. Управління в органах внутрішніх справ України : підручник. Харків : Ун-т внутр. справ, 1998. 480 с.
8. Енциклопедичний словник з державного управління. Уклад. Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, Ю. П. Сурміна. К.: НАДУ, 2010. 820 с.
9. Лисак В. Ю., Олійник О. С. Актуальні проблеми та передумови формування поняття «кадровий потенціал». *Економіка і суспільство*. 2018. Випуск №14. С.709–715.
10. Барегамян С. Х., Брлджи К. В. Теоретико-правові засади формування кадрової політики у сфері державної служби в контексті євроінтеграції України. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право*. 2018. Вип. 16. С. 8–14.
11. Пилипенко А. А. Правові та організаційні засади формування і функціонування персоналу митних органів України : дис... канд. юрид. наук. : 12.00.07. Дніпропетровськ, 2007. 232 с.
12. Злшивко С. В. Правові та організаційні засади діяльності державної кримінально-виконавчої служби України в сучасних умовах : дис... канд. юрид. наук. : 12.00.07. Ірпінь, 2010. 241 с.
13. Плішкін В. М. Теорія управління органами внутрішніх справ: Підручник. За ред. канд. юрид. наук Ю. Ф. Кравченка. К. : Національна академія внутрішніх справ України, 1999. 702 с.
14. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 №389-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. №28. Ст. 250.
15. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: закон від 21.10.1993 №3543-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. №44. Ст.416.

Fedorchenko Vladyslav, Ph.D student of the Kharkiv National University of Internal Affairs

ORCID: 0009-0001-1967-1934

The Essence of the Personnel Composition of Law Enforcement Agencies and the Peculiarities of the Impact of the Legal Regime of Martial Law on It

It is defined that the personnel of law enforcement agencies constitute a body of specially authorized officials who possess the necessary professional competence, knowledge, and skills required for the effective and high-quality performance of the tasks and functions entrusted to law enforcement agencies, as well as the rights, duties, and labor guarantees associated with the specific nature of their professional activity.

It has been demonstrated that under the legal regime of martial law, the concept of the current activities of law enforcement agencies undergoes significant transformation: firstly, law enforcement agencies operate under increased workload, caused by risks to state sovereignty and the constitutional order, acute social instability and, at times, public panic, as well as negative phenomena of a military nature; secondly, law enforcement agencies are entrusted with the duty of combining their core activities with the implementation of measures of the martial law regime jointly with other state authorities, local self-government bodies, and military command; thirdly, law enforcement agencies are actively engaged in the execution of mobilization measures.

Keywords: *law enforcement agencies, personnel of law enforcement agencies, enterprise personnel, staffing, martial law, functioning under the legal regime of martial law.*